

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-52>

УДК 336.027-336.025

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY FOR BUSINESS AS BASIS FOR PROVISION OF BUSINESS ACTIVITIES: EUROPEAN INTEGRATION ASPECT

Букреєва Дар'я Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3175-5193>

Денисенко Катерина В'ячеславівна

студентка,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3687-0214>

Bukreieva Daria, Denysenko Kateryna
Dnipro University of Technology

Стаття присвячена актуальним питанням у сфері соціальної відповідальності бізнесу як фактору забезпечення ділової активності та її розвитку в Україні у сучасних реаліях. Окреслено основні прояви соціальної відповідальності у корпоративній етиці та виявлено її вплив на успішність діяльності суб'єктів господарювання через підвищення їх ділової активності. Для вирішення поставленої мети використано порівняльний метод на основі аналізу статистичної інформації для оцінки застосування європейської практики на український бізнес та стандартів, затверджених програмними документами Європейського Союзу. Досліджено рівень соціальної відповідальності українських підприємств та визначено шляхи до підвищення їх ділової активності через формування позитивного іміджу компанії, підвищення репутації та встановлення міцних зв'язків з клієнтами та партнерами. Досліджено особливості розвитку соціальної відповідальності під час надзвичайного положення, зокрема під час війни. Розроблено рекомендації щодо імплементації європейської моделі соціальної відповідальності як основи ділової активності відповідно до цінностей та особливостей українського суспільства.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, євроінтеграція, ділова активність, конкурентоспроможність.

The article is devoted to topical issues in the field of corporate social responsibility as a factor in ensuring business activity and its development in Ukraine in modern realities. The main manifestations of social responsibility in corporate ethics are outlined and its influence on the efficiency of economic entities through increasing their business activity is revealed. To achieve this goal, a comparative method based on the analysis of statistical information was used to assess the application of European practice in Ukrainian business and the standards approved by the European Union's programming documents. The level of social responsibility of Ukrainian enterprises and their ways to increase business activity through the formation of a positive image of the company, increase the reputation and strong relationships with customers and partners. The urgency of attracting social responsibility during an emergency situation, namely war is also analyzed. The main areas of business that have restructured their budgets to allocate funds for social problems during martial law are highlighted. Recommendations for the implementation of the European model of social responsibility in accordance with the values and characteristics of Ukrainian society have been developed. The advantages received by both enterprises and society are synthesized. A mechanism has been identified to improve the level of social responsibility that is being implemented by increasing economic freedom and reducing corruption. The main priority measures for the development of social responsibility in Ukraine are concepts such as state promotion of the importance of social responsibility, creation of a state fund and raising funds from local budgets, providing various tax benefits and moral incentives for entrepreneurs, introduction of mandatory social reporting at the national level. Companies that can place shares on stock exchanges, participate in government tenders, etc. Also, the introduction of mandatory initiatives that would constantly draw public attention to social issues, both environmental and humanitarian.

Keywords: corporate social responsibility, european integration, business activity, competitiveness.

Постановка проблеми. Сьогодні у діяльності вітчизняних та зарубіжних підприємств поряд з економічними чинниками все більшу роль у забезпеченні конкурентоспроможності та досягненні високої прибутковості починають відігравати неекономічні показники – рівень соціального захисту працівників, запровадження механізмів контролю якості, екологічно безпечних та енергозберігаючих технологій. І тому соціальна відповідальність бізнесу останніми роками перетворюється на загальносвітову бізнес-концепцію, котра визначає сучасний формат підприємницької діяльності.

В Україні ж соціальна відповідальність тільки починає формуватися, тому необхідність активізації впровадження принципів соціальної відповідальності в життя суспільства та економічних інституцій, викликана необхідністю створення позитивного іміджу вітчизняних підприємств на міжнародних ринках в процесі залучення України до глобалізаційних та інтеграційних міжнародних процесів, що визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Питання соціальної відповідальності бізнесу у своїх працях висвітлювали вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Фрідман, П. Друкер, Т. Бредгард, Ф. Котлер, І.Г. Савченко та ін. Роль соціальної відповідальності у формуванні репутації підприємств в Україні та використання європейського досвіду державного регулювання соціальної відповідальності було визначено у роботі Липової П.І. та Боднарука О.В.

Проте, враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку національної економіки, питання приведення у відповідність до європейських стандартів норм соціальної відповідальності бізнесу все ще залишаються дискусійними та потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є формування рекомендації щодо імплементації європейської моделі побудови соціальної відповідальності як основи ділової активності підприємства, до українського суспільства з урахуванням його цінностей та особливостей.

Викладення основного матеріалу дослідження. Культура соціальної відповідальності почала формуватися в світі ще в 1960-ті роки і останні 40 років активно розвивалася, отримуючи все більшу підтримку великих, а з часом – і малих підприємств. Зараз соціальна відповідальність сприяє розвитку і підвищенню іміджу підприємства, а у довгостроковій перспективі – підприємства з більш високим рівнем соціальної відповідальності,

як основа забезпечення ділової активності, мають більше конкурентних переваг та стійку тенденцію економічного зростання. З підвищенням рівня довіри підвищуються доходи, що в свою чергу впливає на розвиток та успішність підприємства на ринку.

Соціальна відповідальність – це бажання компанії підтримувати соціальні проблеми як окремого напрямку в межах однієї країни, так і на світовому тлі. Соціальна відповідальність – це механізм допомоги суспільству та одночасно розвитку бізнесу. Кращі світові компанії використовують дану концепцію для того, щоб балансувати між прямим заробітком і розв'язанням соціальних проблем.

Звертаючись до теоретичних засад варто зазначити, що у багатьох розроблених концепціях соціальної відповідальності часто заміщувалася іншими визначеннями. Так, найбільш відомими серед них є «соціальна відповідальність бізнесу», «корпоративна соціальна діяльність», «етика бізнесу», тощо.

Для точнішого розуміння сутності соціальної відповідальності розглянемо тлумачення даної категорії в різних джерелах.

Класичне визначення корпоративної соціальної відповідальності наводить Ф. Котлер: «Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) – це вільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючи відповідні підходи до ведення бізнесу і виділяючи корпоративні ресурси» [3].

СВБ у програмних документах Європейського Союзу (ЄС) розглядається як дієвий інструмент, що «пропонує перелік цінностей, на основі яких можна побудувати більш згуртоване суспільство і здійснити перехід до сталої економічної системи» [11]. Варто зазначити, що СВБ поширюється на такі основні напрями: дотримання прав людини; дотримання вимог законодавства; ділова та корпоративна етика; захист навколишнього природного середовища; співпраця із зацікавленими сторонами; дотримання міжнародних норм поведінки; прозорість та підзвітність.

Тенденції привертання уваги населення до соціальних проблем через відомі імена почали розвиватися останні 15 років. Згідно статистики, серед 1 221 компанії, опитаних у жовтні 2005 року, усвідомленість щодо терміну «соціальна відповідальність» склала близько 78% опитаних компаній, але близько 34% з них погодилися з думкою, що вирішення соціальних проблем – це задача лише держави і бізнес не має ніякого відношення до цього [1]. Проте вже сьогодні, у зв'язку з подіями,

які відбувались в світі з 2020 року (пандемія COVID-19) та розвитком соціальних мереж, активна та чітка соціальна позиція підприємств стала ще актуальнішим питанням, яка забезпечує його конкурентоспроможність на світових ринках. Адже в часи важкої економічної ситуації в країні саме великі приватні підприємства можуть допомогти вирішити велику кількість соціальних проблем. Так, закупівля масок та антисептичних засобів для населення під час пандемії COVID-19 або розробка вакцин приватними фармацевтичними компаніями, є прикладом соціальної відповідальності бізнесу.

В Україні соціальна відповідальність тільки починає розвиватись. Найбільше підприємства звертають свою увагу на близьке коло стейкхолдерів – власників, державу і персонал. Найбільш специфічною рисою СББ, притаманною українському бізнесу, є благодійність і спонсорство – основні поняття, за якими сприймається соціальна відповідальність в Україні [18].

Для того, щоб перевірити доцільність розвитку культури і соціальної відповідальності в Україні, нами було проаналізовано позиції України відносно провідних країн Європи за 2018–2020 рр. у декількох міжнародних рейтингах, які в сукупності формують загальний рівень соціальної відповідальності країни (табл. 1).

Основними принципами СББ, як було вище зазначено, є турбота про навколишнє середовище, ефективність державної політики в сфері екології, економічна безпека підприємств, податкова та грошова свобода, а також рівень сприйняття корупції на всіх етапах роботи бізнесу, починаючи від внутрішнього життя компанії, закінчуючи протидією корупційним схемам на рівні держави. На під-

ставі цих принципів, було прийнято рішення, що індекс екологічної ефективності, індекс економічної свободи та індекс сприйняття корупції найяскравіше розкриють рівень соціальної відповідальності українського бізнесу на фоні провідних країн світу.

Отже, як свідчать дані таблиці, можна зробити висновки, що сукупний рейтинг України за показником соціальної відповідальності знаходиться на низькому рівні. Приклад європейських країн показує, що соціальна відповідальність активно впливає на формування позитивного іміджу компанії, підвищення репутації та встановлення міцних зв'язків з клієнтами та партнерами.

На фоні провідних Європейських країн, які найчастіше знаходяться в топ-20 вищезазначених рейтингах за останні три роки, а також враховуючи євроінтеграційні процеси України, вважаємо за доцільне більш детально вивчити особливості європейської моделі побудови соціальної відповідальності бізнесу з метою її подальшої імплементації до українського суспільства з урахуванням його цінностей та особливостей.

Варто відмітити, що соціальна відповідальність бізнесу має ряд переваг як для підприємств, так і для суспільства в цілому. Для чіткого розуміння причин, з яких слід вводити соціальну відповідальність в Україні, було виділено по п'ять основних переваг (табл. 2).

Європейська модель соціальної відповідальності «компанії учасників» (stakeholders` company) орієнтується на рівноправну взаємодію з численними стейкхолдерами – від місцевих громад до організацій, які відображають різні соціально значущі інтереси. Виявлені суспільні потреби задовольняються з

Таблиця 1

Місце України та провідних країн Європи в рейтингах, які визначають рівень СББ

Рік	Україна			Німеччина			Франція			Велика Британія			Швейцарія			Данія		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
<i>Рейтинг за індексом екологічної ефективності</i>																		
Місце країни у рейтингу	109	60	60	13	10	10	2	5	5	6	4	4	1	3	3	3	1	1
<i>Рейтинг за індексом економічної свободи</i>																		
Місце країни у рейтингу	150	147	130	25	24	16	71	71	52	8	7	24	4	4	2	12	14	10
<i>Рейтинг за індексом сприйняття корупції</i>																		
Місце країни у рейтингу	120	126	117	11	9	9	21	23	23	11	12	11	3	4	3	1	1	1

Джерело: розроблено авторами на основі [13–15]

Таблиця 2

Переваги, які отримують підприємства та суспільство від запровадження СВ

Переваги, які отримують підприємства	Переваги, які отримує суспільство
підвищення лояльності та довіра до компанії, її товарів та послуг	встановлення партнерських відносин між бізнесом, урядом та громадськістю
підвищення лояльності та довіра до компанії, її товарів та послуг	надання цільової допомоги громадянам
розвиток кадрового потенціалу на підприємстві, забезпечення лояльності персоналу	розвиток соціального захисту населення
відповідність нормам і стандартам світового економічного співтовариства	підтримка громадських ініціатив, проектів, розвиток соціальної і творчої активності населення
створення безпечного середовища для діяльності та розвитку компанії за допомогою власної корпоративної політики	залучення інвестицій в соціальні проекти

Джерело: розроблено авторами на основі [17]

Таблиця 3

Порівняльний аналіз інструментів підтримки СВБ в Європі та Україні

Характерні риси СВБ	Інструменти підтримки в Європі	Інструменти підтримки в Україні
Участь урядових структур в розвитку СВБ	Документи, які країни Європейського Союзу використовують при розробці національної політики з СВБ. Серед них: – «План ЄС щодо захисту довкілля» – закріплено основні напрями діяльності держав Європейського Союзу в сфері захисту довкілля; – «Політика інтегрованого продукту» («IPP»), створена для того, щоб відстежувати вплив виробничих процесів на довкілля та стимулювати інтеграції найбільш ефективних способів виробництва; – «Загальна система екоменеджменту і аудиту» (EMAS), яка рекомендує систему оцінки і звітності з СВБ і спрямована на впровадження в діяльності компанії екологічно дружнього менеджменту; – «Європейська ініціатива екологічної ефективності» (EEEI), спрямована на інтеграцію принципів екологічної ефективності в промислові і економічні стратегічні плани компаній; – Резолюція Європарламенту «Стандарти ЄС для європейських підприємств, що здійснюють свою діяльність в країнах, що розвиваються: назустріч Європейському корпоративному кодексу поведінки» пропонує створення європейського типового корпоративного кодексу поведінки; – Стратегія «Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання» (прийнята 25 жовтня 2011 року), в якій представлені нові напрями розвитку СВБ в ЄС [6].	Стратегія сприяння розвитку СВБ розвивається в трьох напрямках: – Реформа оподаткування. Включає зниження податкового пресу, дає можливість підприємствам розвивати свої основні фонди і нагромаджувати обігові кошти. Тобто, у підприємств з'являються додаткові кошти, які можуть бути використані, у тому числі і на розвиток соціальних програм; – Удосконалення пенсійної системи. Оновлене пенсійне законодавство підвищує зацікавленість працівників в отриманні легальної зарплати. Роботодавець і працівник виступають як соціальні партнери, але працівник, зацікавлений у фінансовому забезпеченні власної старості; – Інноваційні і наукомісткі проекти. Реалізується за допомогою накопичувальної схеми технопарків, яка припускає пільгове оподаткування. З розвитком третього напрямку відкривається можливість підтримувати науково-технічний потенціал країни і зберегти вітчизняні наукові кадри [7–8].

(Продовження таблиці 3)

Характерні риси СВБ	Інструменти підтримки в Європі	Інструменти підтримки в Україні
Розвинена система освіти співробітників	Складовими системи післядипломної освіти є різноманітні форми підвищення кваліфікації та перепідготовки. Професійне підвищення кваліфікації поділяється таким чином: 1) підвищення кваліфікації на підприємстві; 2) підвищення кваліфікації для безробітних; 3) індивідуальне підвищення кваліфікації. У професійному підвищенні кваліфікації найбільшого значення надається заходам, що пов'язані з адаптацією до підвищених вимог праці. Якщо професійну освіту переважна більшість майбутніх робітників здобуває у дуальній системі, то гарантоване професійне підвищення кваліфікації відбувається у різних освітніх сферах. Закладами, де здійснюється професійне підвищення кваліфікації, є: підприємства, школи спеціальностей для підготовки майстрів виробничого навчання, професійні школи, технічні академії, вечірні школи, система заочного навчання, навчальні курси при вищих школах, об'єднання роботодавців, навчальні курси при Федеральній службі праці та при земельних і місцевих службах праці, а також при Палатах (ремісничих, торговельних) [9].	Система управління післядипломною освітою будується відповідно до законів України "Про освіту", "Про вищу освіту" та поєднує централізовані та децентралізовані форми керівництва фаховим зростанням спеціалістів на рівні регіонів, областей та районів, відповідно до потреб галузей. Координуючим центром післядипломної освіти є Міністерство освіти і науки України, яке співпрацює у цьому напрямі з усіма галузевими міністерствами та відомствами, Академією наук України та галузевими академіями, що мають у своєму підпорядкуванні відповідні навчальні заклади та підрозділи, а також з мережею недержавних закладів післядипломної освіти. Заклади післядипломної освіти незалежно від їх статусу, підпорядкування і форм власності повинні забезпечувати якість освіти відповідно до вимог державних стандартів освіти. Відповідність освітніх послуг державним стандартам освіти визначається Міністерством освіти і науки України разом із засновником шляхом ліцензування, атестації, акредитації та інспектування. Заклади післядипломної освіти у встановленому порядку можуть створювати навчально-науково-виробничі комплекси, об'єднання, центри видавництва, філії, базові (експериментальні) заклади освіти, навчально-консультаційні пункти тощо, входять до складу навчально-науково-виробничих комплексів.
Підвищений інтерес з боку ЗМІ	В Європі засоби масової інформації беруть активну участь у висвітленні роботи компаній в рамках реалізації проекту соціальної відповідальності: – відбувається інформування населення про соціально-відповідальні бізнеси і кращі практики через ЗМІ; – запроваджується механізм соціальних та еко-лейблів, які інформують покупців про соціально відповідальну поведінку компанії; – інформаційні центри, закликають ЗМІ до пропаганди, обговоренню проблем, інформування читачів про кращих національних і зарубіжних практиках у галузі СВБ [10].	Зараз в Україні засоби масової інформації тільки починають активізуватися у сфері освітлення інформації відносно ЗМІ. Таким чином зараз в країні відбувається: – створення єдиного порталу корпоративної соціальної відповідальності для забезпечення обізнаності щодо реалізації Національної стратегії СВБ в Україні; – проведення державної інформаційної кампанії, в т.ч. з підтримки публікації статей та підготовки телепрограм з тематики СВБ у ЗМІ, в тому числі державних; – проведення періодичних конференцій з питань впровадження та результативності СВБ в Україні за підтримки державних органів влади та із залученням органів місцевої влади, місцевих громад, ЗМІ та організацій громадянського суспільства, академічних кіл.

(Закінчення таблиці 3)

Характерні риси СВБ	Інструменти підтримки в Європі	Інструменти підтримки в Україні
Відкрита нефінансова звітність підприємств в області СВБ	На європейському просторі питаннями нефінансового звітування та принципів її просування опікується уряд ЄС. Європейським Парламентом було послідовно розроблено концептуальні та стратегічні документи у сфері корпоративної соціальної відповідальності; визначено форми співробітництва між Європейською Комісією та компаніями для поширення сталого розвитку та прийнято низку директив (Директива 2013/34/ЄС, Директива 2014/95/ЄС) і рекомендацій щодо їх застосування (Повідомлення Європейської Комісії 2017/С 215/01 Керівництво з нефінансової звітності (методологія звітності з нефінансової інформації). Складання та опублікування нефінансової звітності є елементом системи захисту прав споживачів. Клієнти стають більш обізнаними щодо якості продукції, про виробничий процес, в результаті чого можуть зробити усвідомлений вибір, не ризикуючи втратити вкладені у продукцію кошти. Також, споживачам гарантується збереження якості продукції на належному рівні, а також відповідний сервіс як під час здійснення покупки, так і в період гарантійного обслуговування [11].	На сьогодні в Україні соціально відповідальних компаній дуже мало, а тому цінність їхнього досвіду в цій сфері досить значна. На сучасному етапі економічного розвитку вітчизняні компанії у своїй діяльності вже розпочали складати соціальний звіт. Така звітність про соціальну та екологічну відповідальність, дають можливість проводити контроль та аналіз діяльності підприємства в сфері охорони навколишнього середовища та соціального забезпечення. Але в більшості українських компаніях нефінансові звіти мають ряд недоліків які полягають в наданні загальної інформації без зазначення кількісних та вартісних нефінансових показників та інформації про стратегічні плани. Без такої інформації неможливо розраховувати на отримання вигоди від Таврійський державний агротехнологічний університет 210 нефінансового звітування в повному обсязі. У багатьох випадках показники що використовуються у соціальній звітності у сфері стійкого розвитку, переважно є вибірковими і несистемними, які безпосередньо не відповідають основним критеріям соціального та екологічного розвитку підприємств. Відсутня чітка стандартизована форма соціальної звітності, що ускладнює можливість порівняння між собою соціальних звітів компаній [12].

Джерело: розроблено авторами на основі [6–12]

урахуванням можливостей, що надаються національній економіці і бізнесу інноваційною моделлю економічного розвитку, причому інновації впроваджуються не тільки в виробничу сферу, а й в сферу трудових відносин, сферу взаємодії з навколишнім середовищем, що стає невід'ємною частиною стратегії розвитку бізнесу. Лідерами в реалізації європейської моделі СВБ є компанії, що функціонують в галузях, орієнтованих, перш за все, на споживача, – підприємства харчової та фармацевтичної промисловості, роздрібно торгівлі тощо [5].

Досліджуючи європейський досвід СВБ на національному рівні, можна виявити наявність спільних рис, характерних для всіх європейських компаній. Так, європейські компанії

воліють солідарну відповідальність, у всіх країнах ступінь залученості держави і значимість державного регулювання в сфері СВБ традиційно вище, ніж в інших розвинених регіонах, однак при цьому саме європейські компанії є традиційними лідерами в даній сфері. Серед найбільш поширених сфер СВБ для всіх країн ЄС можна назвати проблеми зайнятості, освіти та охорону здоров'я [5].

Відмінними рисами європейської моделі СВБ, що характеризують її сутність, варто вважати: участь урядових структур в розвитку СВБ; розвинена система освіти співробітників; підвищений інтерес з боку ЗМІ; відкрита нефінансова звітність підприємств в області СВБ.

В таблиці 3 представлено порівняльний аналіз інструментів підтримки СВБ в Європі

та Україні за всіма характерними рисами європейської моделі СББ.

Таким чином, вивчення світового та вітчизняного досвіду соціальної відповідальності бізнесу свідчить про великі можливості та перспективи реалізації найважливіших соціальних проєктів для національної економіки.

Варто зазначити, що значний вплив на роль та розвиток соціальної відповідальності в бізнесі в Україні стала війна, яка почалася у лютому 2022 року. Через надзвичайний стан структура витрат до доходів компаній дещо змінилася, але основну роль у збільшенні витрат на соціальну відповідальність зіграла громадянська позиція власників та працівників. Підтримка держави, Збройних Сил України та власних працівників стало основною задачею українських підприємств.

Згідно з опитуванням дослідницької компанії Factum Group Ukraine [16] близько 67% українських підприємств реструктурували свої бюджети та додали соціальну відповідальність як окремий пункт бюджету балансу. Найбільш значущою лишається допомога від українських підприємств, що працюють у сфері телекомунікацій та мобільного зв'язку (46%). Далі згадують про допомогу від виробництва продуктів харчування/харчової промисловості (38%), логістики та доставки (34%), банківської сфери/фінансів (32%), компаній ІТ сектору (28%) (рис. 1).

Отже, враховуючі сучасні умови найкращим механізмом для покращення рівня соціальної відповідальності можуть стати зміни на державному рівні, шляхом підвищення економічної

свободи та зниженню корупції. Також введення обов'язкових ініціатив, які б на постійній основі привертали увагу громадськості до соціальних проблем, як екологічного, так і гуманітарного характеру. Не менш важливим є підтримка вразливих верств населення. Обов'язкове введення квот для людей з обмеженими можливостями, якщо це не загрожує їх життю, створення внутрішнього пенсійного фонду для працівників шляхом стягування відсотків від зарплатні та формування особистих фінансових нагромаджень. Обов'язкове медичне страхування теж є невід'ємною частиною соціальної культури та сприяє збільшенню лояльності працівників. Тобто, через державне урегулювання, рівень соціальної відповідальності буде зростати з кожним роком та розповсюджуватися не лише на великі компанії, а й на малі суб'єкти господарювання, що призводитиме до визначення соціальної відповідальності як невід'ємної частини корпоративної культури.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що євроінтеграція не лише висуває вимоги щодо проведення інституційних реформ у сфері соціально-економічного розвитку України, а й створює рамкові умови та драйвери для їх реалізації. Серед найбільш оптимальних механізмів соціального розвитку та інституційної модернізації національної економіки у європейській практиці визнана система соціальної відповідальності бізнесу. Імплементация положень європейського законодавства в частині норм СББ є вкрай важливим завданням здій-

Рис. 1. Сфери, які допомагають під час військового стану

Джерело: розроблено авторами на основі [16]

снення реформ в Україні, оскільки вони можуть слугувати основою для модернізації інституційного середовища національної економіки та індикатором її успішності. Вважаємо, що основними пріоритетними заходами щодо розвитку соціальної відповідальності в Україні має стати: державна пропаганда важливості соціальної відповідальності, її переваг та потреб для суспільства; створення державного фонду та залучення коштів з місцевих бюджетів для

часткового співфінансування соціальних проєктів, що реалізуються приватними підприємствами; надання різноманітних податкових пільг та створення моральних стимулів для підприємців, які інвестували в соціально важливі проєкти; запровадження на національному рівні обов'язкової соціальної звітності для компаній, які можуть розміщувати акції на фондових біржах, брати участь у державних тендерах, отримувати певні ліцензії тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіс ООН в Україні, «Соціальна відповідальність українського бізнесу: результати опитування». URL: http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/korp_otnosheniya/soc_otvetstvennost.pdf
2. Липова П.І. Роль корпоративної соціальної відповідальності у формуванні репутації комерційних компаній в Україні. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18349/Lypova_mahisterska_robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Котлер Ф., Лі Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Пер. з англ. С. Яринич. Київ : Стандарт, 2005. 302 с.
4. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року. URL: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/201309strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf
5. Попова А.В. Социальная ответственность бизнеса: диалектика парадигм. Научное издание. Москва : Союз Дизайн, 2012. 376 с.
6. Боднарук О.В. Європейський досвід державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності. Маріуполь, 2016.
7. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
8. Про підприємства в Україні : Закон України від 27 березня 1991 року № 887-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/887-12>
9. Сисоєва С.О. Професійна освіта в системі неперервної освіти. *Теорія і практика управління соц. системами: філос., психологія, педагогіка, соціол.* 2000. № 1. С. 46–52.
10. Результати дослідження «Корпоративна соціальна відповідальність через призму ЗМІ». Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності. URL: http://csr-ukraine.org/krugliy_stil.html
11. Communication from the European Commission. Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (2017/C215/01). 2017. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705(01)&from=EN)
12. Панков Д. Проблемы развития финансового учета в условиях глобализации. *Accounting & Audit System Integration into European Union Area. New challenges and opportunities.* The Papers of International Conference, 6-7th October, 2005. P. 164–168.
13. Environmental Performance Index | Environmental Performance Index (yale.edu). URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi>
14. The Heritage Foundation: Индекс економічної свободи (ueff.org). URL: <https://ueff.org/uk/indeksy/75-indeks-ekonomichnoi-svobody-ukrainy>
15. Индекс сприйняття корупції у світі – 2019 (ti-ukraine.org). URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
16. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. URL: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini>
17. Регулювання ринку праці: регіональні аспекти. Київ : НЦ ЗРП, 1997. С. 50–52.
18. Брич В.Я., Смачило І.І. Соціальна відповідальність вітчизняних підприємств. *Технологический аудит и резервы производства.* 2014. Т. 5. № 2. С. 36–39.

REFERENCES:

1. UN Office in Ukraine, "Sotsialna vidpovidalnist ukrayinskooho bisnesu: rezultaty opytuvannya" [Social responsibility of ukrainian business. survey results]. Available at: http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/korp_otnosheniya/soc_otvetstvennost.pdf (in Ukrainian)

2. Lipova P. Rol korporatyvnoyi sotsialnoyi vidpovidalnosti u formuvanni reputatsiyi komertsyinykh kompaniy v Ukraini [The role of corporate social responsibility in shaping the reputation of commercial companies in Ukraine]. Available at: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18349/Lypova_mahisterska_robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Kotler F., Lee N. (2005) Korporatyvna sotsialna vidpovidalna vidpovidalnist. Yak zrobyty yakomoha bilshе dobra dlya vashoyi kompaniyi ta suspilstva [Corporate social responsibility. How to do as much good as possible for your company and society]. Kyiv: Standart, p. 302 (in Ukrainian)
4. Strategy to promote the development of corporate social responsibility in Ukraine until 2020. Available at: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/201309_strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf (in Ukrainian)
5. Popova A. (2012) Sotsyalnaia otvetstvennost byznesa: dyalektyka paradyhm. Nauchnoe yzdanye [Social responsibility of business: the dialectic of paradigms. Scientific publication]. Moscow: Soyuz Design, p. 376. (in Ukrainian)
6. Bodnaruk O. (2016) Yevropeyskyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti" [European experience of state regulation of corporate social responsibility]. Mariupol. (in Ukrainian)
7. On state social standards and state social guarantees: the law of Ukraine of October 5, 2000 № 2017-III. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (in Ukrainian)
8. About enterprises in Ukraine: the law of Ukraine of March 27, 1991 № 887-XII. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/887-12> (in Ukrainian)
9. Sysoeva S. (2000) Profesiina osvita v systemi nepererвної osvity [Vocational education in the system of continuing education]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sots. systemamy: filos., psykholohiia, pedahohika, sotsiol.*, no. 1, pp. 46–52. (in Ukrainian)
10. The results of the study "Corporate social responsibility through the prism of the media". Center for Corporate Social Responsibility. Available at: http://csr-ukraine.org/krugliy_stil.html (in Ukrainian)
11. Communication from the European Commission. Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (2017/C215/01) (2017). Available at: [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?Uri=CELEX:52017XC0705\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?Uri=CELEX:52017XC0705(01)&from=EN)
12. Pankov D. (2005) Problemy rozvytyia fynansovoho ucheta v usloviakh hlobalyzatsyy [Problems of financial accounting in the context of globalization]. *Accounting & Audit System Integration into European Union Area. New challenges and opportunities. The Papers of International Conference*, 6-7th October, pp. 164–168. (in Ukrainian)
13. Environmental Performance Index Environmental Performance Index (yale.edu). Available at: <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi>
14. The Heritage Foundation: Index of Economic Freedom (ueff.org). Available at: <https://ueff.org/uk/indeksy/75-indeks-ekonomichnoi-svobody-ukrainy>
15. World Corruption Perceptions Index – 2019 (ti-ukraine.org). Available at: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
16. Social responsibility of business in conditions of war. Available at: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini>
17. Labor market regulation: regional aspects. Kyiv: NC ZRP, 1997, pp. 50–52 (in Ukrainian)
18. Brych V., Smachilo I. (2014) Sotsialna vidpovidalnist vitchyznianykh pidpriemstv [Social responsibility of domestic enterprises]. *Technological audit and production reserves*, vol. 5, no. 2, pp. 36–39. (in Ukrainian)